

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму

Віліна ПЕРЕСАДЬКО
(академік П.І.Б. керівника)

2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Метеорологія і кліматологія

рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки, 01 Освіта / Педагогіка</u>
спеціальність	<u>106 Географія;</u> <u>014.07. Середня освіта (Географія)</u>
освітня програма	<u>Картографія, геоінформатика і кадастр,</u> <u>Географія рекреації та туризму,</u> <u>Географія, Природознавство, Економіка, Туристська робота</u> <u>Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток</u> <u>Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів</u>
спеціалізація	
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму
«26» серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Решетченко Світлана Іванівна, канд. геогр. наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії
Протокол від «26» серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

(підпис)

Анатолій БАЙНАЗАРОВ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм:

Гарант ОПП «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

(підпис)

Катерина КРАВЧЕНКО
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Картографія, геоінформатика і кадастр»

(підпис)

Наталія ПОПОВИЧ
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія рекреації та туризму»

(підпис)

Юлія ПРАСУЛ
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія. Природознавство, Економіка, Туристська робота»

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів»

(підпис)

Світлана РЕШЕТЧЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму
Протокол від «26» серпня 2024 року № 7

Голова науково-методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Метеорологія і кліматологія» складена відповідно до освітньо-професійних програм «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток», «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Географія рекреації та туризму» та «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів» підготовки бакалавра спеціальності 106 Географія; освітньо-професійної програми «Географія. Природознавство. Економіка. Туристська робота» підготовки бакалавра спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія).

Навчальна дисципліна є нормативною і входить до циклу природничих дисциплін. У поєднанні з іншими дисциплінами цього циклу вона забезпечує базову підготовку бакалаврів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є атмосферні процеси, які формують велику різноманітність погодних, кліматичних умов, що впливають на розвиток глобальної кліматичної системи, і знаходяться у постійній взаємодії багатofакторної динамічної системи «атмосфера – океан – суша», а також соціально-економічні умови території.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Атмосфера та її радіаційний режим.
2. Тепловий режим підстильної поверхні та атмосфери.
3. Динамічна метеорологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є набуття необхідних знань щодо атмосферних явищ та процесів, для аналізу кліматичних і метеорологічних умов, їх впливу на ланки кліматичної системи, соціально-економічні умови території, екологічний стан планети та окремих її регіонів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є оволодіння сутністю розвитку атмосферних процесів, які формують велику різноманітність погодних умов, що впливають на умови розвитку територій, і знаходяться у постійній взаємодії багатofакторної динамічної системи «атмосфера-океан-суша».

1.3. Кількість кредитів: 4.

1.4. Загальна кількість годин: 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	1-2-й
Лекції	
36 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
-	-
Лабораторні заняття	
24 год.	4 год.
Самостійна робота	
60 год.	106 год.

1.6. Заплановані результати навчання. Сформовані компетентності для освітньо-професійних програм «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток», «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Географія рекреації та туризму», «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів»:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

СК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

СК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію та аналіз даних про стан територіальних систем за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

СК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах.

СК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані(у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

СК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

СК 14. Здатність застосовувати базові знання фундаментальних наук при вивченні природних та антропогенних геосистем різного ієрархічного рівня (для ОПП «Картографія, геоінформатика і кадастр»).

Заплановані результати навчання. Сформовані компетентності для студентів освітньо-професійної програми «Географія. Природознавство. Економіка. Туристська робота»:

ПК 1: здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти і пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 2: здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях.

ПК 3: здатність застосовувати базові поняття з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності, системне географічне мислення при вивченні Землі.

ПК 4: здатність розуміти і пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти освітньо-професійних програм «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток», «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Географія рекреації та туризму», «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів» повинні досягти таких результатів навчання:

РН 1. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

РН 5. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.

РН 7. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових.

РН 8. Застосовувати моделі, методи фізики, хімії, геології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних та суспільних процесів формування і розвитку геосфер.

РН 14. Визначати зміни характеристик природного середовища під впливом господарської діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми «Географія. Природознавство. Економіка. Туристська робота» студенти повинні досягти таких результатів навчання:

РН 15. Пояснює просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному, локальному рівнях території.

РН 17. Пояснює зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки й детермінанти в контексті сталого розвитку людства.

Через систему знань та умінь:

Знання: знати властивості і функції атмосфери як однієї з ланок кліматичної системи; закономірності формування просторово-часового розподілу основних метеорологічних чинників (сонячної радіації, термічного режиму повітря і ґрунту, вологості повітря, опадів, снігового покриву тощо); принципи оцінювання ресурсів клімату, основні характеристики агрокліматичних ресурсів, методи загального та спеціалізованого районування;

Уміння: збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук, а саме володіти методикою і правилами організації метеорологічних спостережень; володіти методикою проведення вимірювань за допомогою основних метеорологічних приладів; використовувати оперативну, режимну, прогностичну метеорологічну інформацію для вирішення проєктних та виробничих завдань та визначати зміни характеристик природного середовища під впливом господарської діяльності.

2. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Атмосфера та її радіаційний режим.

Тема 1. Основні поняття метеорології та кліматології.

Предмет та завдання навчальної дисципліни. Поділ метеорології на наукові дисципліни: загальна метеорологія, синоптична метеорологія, агрометеорологія, лісова метеорологія. Зв'язок метеорології з іншими науками. Значення метеорології та методи досліджень. Основні етапи розвитку науки. Метеорологічний майданчик. Порядок спостережень.

Тема 2. Склад та будова атмосфери.

Будова атмосфери та склад атмосфери. Фізичні характеристики атмосферного повітря. Аерозолі в атмосфері, її забруднення. Озон та його значення. Вертикальне і горизонтальне розшарування атмосфери.

Тема 3. Сонячна радіація.

Потоки сонячної радіації в атмосфері, земна, атмосферна радіація. Закони випромінювання. Розподіл сонячної енергії на верхній межі атмосфери. Спектральний склад сонячної радіації. Зміни сонячної радіації та фактори, що впливають на її інтенсивність. Сонячна стала, інсоляція. Радіаційний баланс земної поверхні та атмосфери.

Розділ 2. Тепловий режим підстильної поверхні та атмосфери.

Тема 4. Тепловий режим ґрунту, атмосфери.

Основні теплові характеристики ґрунту. Рівняння теплопровідності, теплоємності ґрунту. Закони розповсюдження температурних коливань із глибиною. Добовий та річний хід температури ґрунту. Термоізоплети. Тепловий режим атмосфери: потоки тепла в атмосфері, розподіл температури повітря з висотою. Адіабатичні процеси, Сухоадіабатичний процес. Стратифікація атмосфери, крива стратифікації атмосфери. Рівень конвекції. Інверсії, заморозки. Добовий та річний хід температури повітря біля земної поверхні. Географічний розподіл температури повітря.

Тема 5. Вода в атмосфері.

Фізичні характеристики води, умови фазової рівноваги. Випаровування та випарність. Географічний розподіл випаровування, характеристики вологості повітря, їх розрахунок. Добовий і річний хід основних показників вологості повітря. Вологоадіабатичний процес. Рівень конденсації. Конденсація, сублимація водяної пари. Тумани, їх види та умови утворення. Хмари, їх класифікація. Атмосферні опади, їх класифікації за умовами утворення та агрегатним станом. Сніговий покрив, його теплофізичні характеристики, значення. Атмосферні явища: роса, ожеледь, іній. Добовий (річний) хід опадів, їх географічний розподіл.

Розділ 3. Динамічна метеорологія.

Тема 6. Атмосферний тиск.

Рівняння стану атмосферного повітря. Питома газова стала сухого повітря. Основне рівняння статки. Формула Бабіне та її фізичний смисл. Баричне поле, ізобаричні поверхні, баричні системи. Зональність розподілу атмосферного тиску біля земної поверхні.

Тема 7. Повітряні течії в атмосфері.

Вітер. Швидкість і напрямок вітру. Сили, що впливають на рух повітря. Градієнтний вітер. Повітряні маси, їх типи. Загальна циркуляція атмосфери. Вітри термічного походження, місцеві.

Атмосферні фронти, умови утворення, класифікація, еволюція. Погодні умови атмосферних фронтів.

Тема 8. Кліматологія.

Кліматична система, клімат, кліматоутворювальні фактори. Класифікація кліматичних умов. Зміни і коливання клімату в геологічній історії Землі.

Тема 9. Кліматологічна обробка даних.

Кліматологічний ряд. Основні джерела кліматологічної інформації. Кліматичні показники (середні, крайні величини). Однорідність кліматологічного ряду. Кліматологічні методи. Метод різниці та метод відношень. Статистичні методи. Кліматична характеристика території за багаторічними показниками.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Атмосфера та її радіаційний режим.												
Тема 1. Основні поняття метеорології та кліматології.	6	2		2		2	12	2		2		8
Тема 2. Склад та будова атмосфери.	10	2				8	13					13
Тема 3. Сонячна радіація.	16	4		2		10	15	2				13
Разом за розділом 1	32	8		4		20	40	4		2		34
Розділ 2. Тепловий режим підстильної поверхні та атмосфери.												
Тема 1. Тепловий режим ґрунту, атмосфери.	20	6		4		10	18					18
Тема 2. Вода в атмосфері.	22	4		8		10	20	2				18
Разом за розділом 2	42	10		12		20	38	2				36
Розділ 3. Динамічна метеорологія.												
Тема 1. Атмосферний тиск.	12	6		4		2	12	2		2		8
Тема 2. Повітряні течії в атмосфері.	8	4		2		2	10	2				8
Тема 3. Кліматологія.	12	4				8	10					10
Тема 4. Кліматологічна обробка даних.	14	4		2		8	10					10
Разом за розділом 3	46	18		8		20	42	4		2		36
<i>Усього годин</i>	<i>120</i>	<i>36</i>		<i>24</i>		<i>60</i>	<i>120</i>	<i>10</i>		<i>4</i>		<i>106</i>

4. Теми практичних, лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1	Метеорологічний майданчик. Порядок спостережень.	2	2
2	Вимірювання сонячної радіації.	2	
3	Вимірювання температури ґрунту.	2	
4	Вимірювання температури повітря.	2	

5	Вимірювання характеристик вологості повітря.	2	
6	Розрахунки показників вологості повітря.	2	
7	Визначення кількості хмар.	2	
8	Вимірювання кількості атмосферних опадів.	2	
9	Визначення перевищення двох пунктів за допомогою барометричних формул.	2	2
10	Вимірювання характеристик вітру.	2	
11	Баричне поле, ізобаричні поверхні, баричні системи.	2	
12	Складання кліматологічної характеристики території.	2	
	<i>Разом</i>	<i>24 год.</i>	<i>4 год.</i>

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми та види роботи (самостійно ознайомитися з теоретичним матеріалом, підготувати тези основних питань відповідних розділів)	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)	Форма контролю
1	Зв'язок метеорології, кліматології з іншими науковими дисциплінами. Сучасні методи дослідження верхніх шарів атмосфери (ДЗДА)	2	12	Тестові завдання
2	Історія формування атмосфери та кліматичних умов в геологічному розрізі.	4	12	Тестові завдання
3	Іоносфера, її дослідження. Озон, етапи його формування	4	10	Тестові завдання
4	Радіаційний баланс земної поверхні та атмосфери.	10		
5	Географічний розподіл температурних показників. Температурні аномалії на поверхні Землі.	10	10	Тестові завдання
6	Умови впливу на хмароутворення та атмосферні опади.	10	10	Тестові завдання
7	Розподіл показників атмосферного тиску на рівні моря. Центри дії атмосфери.	2	14	Тестові завдання
8	Характеристика атмосферних фронтів та погодних умов в них. Тропічні циклони.	2	10	Тестові завдання
9	Статистичні методи в кліматології.	8	14	Тестові завдання
10	Характеристика кліматичних умов земної кулі.	8	14	Тестові завдання
	<i>Разом</i>	<i>60 год.</i>	<i>106 год.</i>	

6. Індивідуальні завдання не передбачені

Не передбачені програмою.

7. Методи навчання

Методи навчання: лекції з презентаціями, практичні роботи, самостійна робота студентів згідно з програмою курсу.

Заняття проводяться дистанційно із застосуванням платформ для відеоконференцій Google Meet, Zoom відповідно до Закону України № 2102-ІХ від 24 лютого 2022 року «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану і Україні»» у зв'язку з воєнним станом, оголошеним на території України через збройну агресію Російської Федерації проти України.

За умов дистанційного навчання: написання контрольної роботи в Google Meet, Google-Drive та екзаменаційної роботи – в Moodle.

Серед методів навчання переважають: пояснювально-ілюстративні; проблемного викладу; частково-пошукові.

8. Методи контролю

Контроль знань і умінь студентів – невід’ємна складова педагогічного процесу та форма зворотного зв’язку при вивченні навчальної дисципліни «Метеорологія і кліматологія». Використовуються наступні види контролю: 1) поточний; 2) підсумковий.

Поточний контроль – контроль рівня знань та умінь у процесі навчання, який проводиться на лекціях, лабораторно-практичних заняттях. Його види та форми:

- експрес-опитування – опитування під час лекції на розуміння суті питання, контроль за засвоєнням матеріалу лекції, співбесіда, програмований контроль знань (тестові завдання), модульний контроль.

Періодичні (проміжні) форми контролю – контроль після вивчення розділу, теми змістовних модулів. Він включає тестові опитування, контроль за формуванням практичних умінь і навичок.

Підсумковий контроль - це контроль, що здійснюється в кінці вивчення курсу. Це семестровий контроль у вигляді семестрового іспиту.

9.Схема нарахування балів

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2		Розділ 3				Поточний контроль	60	40	100
T1	T2	T3	T1	T2	T1	T2	T3	T4	30			
2	-	3	6	9	5	3	-	2				

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Поточний контроль за виконання проміжного тестового контролю – всього 30 балів

- тестові завдання – 15 балів,
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 3 *5 бали.

Підсумковий семестровий контроль (екзамен) – 40 балів

- тестові завдання – 12 балів
- завдання на розкриття сутності понять – 8 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 20 балів

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку, або екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Поточний контроль за виконання практичних робіт

Назва роботи	Оцінювання					
	Всього бал.	Оцінка (бал.)	Відвідув. занять	Проведенні розрахунки, аналіз	Графічне зображення	Захист
Метеорологічний майданчик. Порядок спостережень.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-0,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-0,4	0,4
		3	0,5	значні помилки в роз-рахунках-0,3	значні помилки -0,3	0,3
Вимірювання сонячної радіації.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-1,5	0,5

		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Вимірювання температури ґрунту.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 1,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Вимірювання температури повітря.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 1,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Вимірювання характеристик вологості повітря.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 0,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-0,4	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,3	0,3
Розрахунки показників вологості повітря.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 1,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Визначення кількості хмар.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 0,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-0,4	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,3	0,3
Вимірювання кількості атмосферних опадів.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання- 0,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-0,4	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,3	0,3

Визначення перевищення двох пунктів за допомогою барометричних формул.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-1,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Вимірювання характеристик вітру.	3	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-1,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-1,1	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,7	0,3
Баричне поле, ізобаричні поверхні, баричні системи.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-0,5	0,5
		4	0,5	незначні помилки в розрахунках- 0,4	незначні помилки-0,4	0,4
		3	0,5	значні помилки в розрахунках-0,3	значні помилки -0,3	0,3
Складання кліматологічної характеристики території.	2	5	0,5	успішного виконання -0,5	успішного виконання-0,5	0,5

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	екзамен
90 – 100	відмінно
80-89	добре
70-79	
60-69	
50-59	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Гончарова Л. Д. Клімат і загальна циркуляція атмосфери: навч. посіб. / Л. Д. Гончарова, Е. М. Серга, Є. П. Школьний. – К. : КНТ, 2005. – 252 с.
2. Гончарова Л., Прокоф'єв О., *Решетченко С.* Особливості клімато-географічного розподілу атмосферних опадів на території України // Вісник ХНУ. Серія Геологія, Географія, Екологія. – Вип. 57. – 2022. – С. 81-94.
3. Затула В. І. Деякі особливості антициклонічної діяльності на території України в різні сезони року / В. І. Затула, С. В. Мисник // Метеорологія, кліматологія та гідрологія. – К., 2008. – Вип. 50. – Ч. 1. – С. 51–57.
4. Івус Г. П. Статистичні характеристики швидкості вітру над сходом України у січні на фоні кліматичних змін / Г. П. Івус, А. Б. Семергей-Чумаченко, С. О. Зубкович // Фізична географія та геоморфологія. – К., 2009. – Вип. 57. – С. 23–28.
5. Інструкція гідрометеорологічним станціям і постам про подачу інформації про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища. Схема коду WAREP та кодова таблиця / Держгідромет. – К., 1998. – 26 с.
6. Клімат України. – К. : Вид-во Раєвського, 2003. – 560 с.
7. Клімат і гідрологія України: навчальний посібник / В.Г. Клименко, С.І. Решетченко. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. – 104 с.
8. Кліматичні стандартні норми (1961–1990 рр.). – К. : Центральна геофізична обсерваторія, 2002. – 402 с.
9. Кобзистий П. І. Динаміка антициклональної діяльності на території України / П. І. Кобзистий, С. В. Мисник // Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Т. 3. – Львів : Обрій, 2004. – С. 307–308.
10. Комплексний атлас України / [за ред. Л. М. Веклич]. – К. : ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.
11. Мисник С. В. Сезонні особливості антициклонічної діяльності на території України / С. В. Мисник // Фізична географія та геоморфологія. – К., 2005. – Вип. 49. – С. 247–254.
12. Стихійні метеорологічні явища на території України за останнє двадцятиріччя (1986–2005 рр.) / за ред. В. М. Ліпінського, В. І. Осадчого, В. М. Бабіченко. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 311 с.
13. Проценко Г. Д. Метеорологія і кліматологія / Г. Д. Проценко. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 265 с.
14. Решетченко С. І. Метеорологія та кліматологія / С.І. Решетченко. – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 216 с.
15. Решетченко С., Борискіна Є., Грекова Є. Розподіл температури повітря на території України на тлі сучасних кліматичних змін // Проблеми безперервної географічної освіти та картографії. 2023. - № 35.
16. Україна та глобальний парниковий ефект. Частина 1. Джерела і поглиначі парникових газів / Н. П. Іваненко, М. М. Калетник, М. А. Козелькевич [та ін.]. – К., 1997. – 96 с.

17. Настанова по службі прогнозів та попереджень про небезпечні і стихійні явища погоди. – К., 2003. – 31 с.
18. Polishchuk. L. B., Reshetchenko S. I., Cherkashyna N. I. Identification of climate changes based on antropogenic transformation of landscapes // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Серія «Геологія. Географія. Екологія», випуск 50, 2019. – С. 168-177
19. Reshetchenko S, Dmitriiev S, Cherkashyna N., Goncharova L. Climate indicators of changes in hydrological characteristics (a case of the psyol river basin) // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Серія «Геологія. Географія. Екологія», випуск 53, 2020. С. 155-168
20. Reshetchenko S. Dmitriiev S., Cherkashyna N., Tkachenko T. CLIMATE MONITORING AS AN INDICATOR OF THE HYDROLOGICAL CONDITION OF THE SIVERSKY DONETS RIVER BASIN // Вісник ХНУ. Серія Геологія, Географія, Екологія. – Вип. 56. – 2022. – С.172-183.
21. Reshetchenko S.I. Identification of solar radiation effect on climatic indicators of the territory of Ukraine / S.I. Reshetchenko, V.G. Klymenko, N. I. Cherkashyna, B.S. Buznytskiy // Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, series “Geology. Geography. Ecology”, 2018. - № 49. – P. 160-169.

Допоміжна література

1. Литовченко І.В. Клімат як передумова суспільно-екологічного районування регіону (на прикладі Полтавської області) // Метеорологія, кліматологія та гідрологія: Міжвід. наук. зб. України. – Одеса. – 2008. – Вип. 50. – С. 216-220
2. Барабаш М.Б. Особливості зміни ресурсів тепла та вологи в Україні при сучасному потеплінні клімату // Наук. праці УкрНДГМІ. – Вип. 256. – 2007. – С. 174-186.
3. Дати переходу температури повітря в Україні за сучасних умов клімату: за ред. В.І. Осадчого, В.М. Бабіченко. – УНД гідрометеорологічний ін-т. – К.: Ніка-Центр, 2010. – 304 с.
4. Дмитренко В.П. Зміни клімату і проблеми сталого розвитку України. – В.П. Дмитренко // Проблеми сталого розвитку України. – К.: БМТ, 2001. - С. 371-383.
5. Дмитренко В.П. Погода, клімат і урожайність польових культур / В.П. Дмитренко. - УНД гідрометеорологічний ін-т. – К.: Ніка-Центр, 2010. – 620 с.
6. Дмитренко В.П. Сільськогосподарська метеорологія: термінологічний довідник / В.П. Дмитренко, Л.В. Щербак, В.В. Бібік. - УНД гідрометеорологічний ін-т. – К.: Ніка-Центр, 2009. – 272 с.
7. Довідник з агрометеорологічних ресурсів України. Агрометеорологічні ресурси. – К.: Укр. ГМЦ Держкомітету України по гідрометеорології, 1995. – Т. 1. – Сер. 2. – Ч. 1. – 201 с.
8. Настанова гідрометеорологічним станціям і постам. Агрометеорологічні спостереження. – К.: Державна гідрометеорологічна служба України, 2007. – Вип. 11. – 357 с.
9. Науково-прикладний довідник з агрометеорологічних ресурсів України (Засушливі явища). – К.: Укр. ГМЦ Держкомітету України по гідрометеорології, 1995. – Сер. 2. – Ч. 4. – 206 с.
10. Науково-прикладний довідник з агрометеорологічних ресурсів України (середньодобові показники). – К.: Укр. ГМЦ Держкомітету України по гідрометеорології, 1994. – Сер. 2. – Ч. 3. – 61 с.
11. Україна та глобальний парниковий ефект. Частина 2. Вразливість і адаптація екологічних та економічних систем до зміни клімату / [за ред. В. В. Васильченко, М. В. Рапцуна, І. В. Трофимової]. – К., 1998. – 210 с.

Інформаційні ресурси

1. Атлас стихійних явищ на території України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
2. Дистанційний курс на платформі LMS Moodle Метеорологія і кліматологія: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=577>
3. Метеорологія і кліматологія : електронний підручник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geology.lnu.edu.ua/>.
4. meteo.gov.ua/ua/33345/.../agro_about/ - Український Гідрометеорологічний центр
5. uhmi.org.ua/dep/agro – УНДГМІ
6. geology.lnu.edu.ua/.../Agro-meteo%20Ukraine – агрометеорологічні прогнози.
7. www.nbu.gov.ua/portal/chem.../09snm.pdf - Сучасні методи прогнозування врожайності.
8. www.planet.elcat.kg/?cont=list&cat=4 – Статті по агрометеорології та меліорації

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни _____
(назва дисципліни)

Дню робочої програми продовжено: на 20_____/20_____ н. р.

Заступник декана _____ факультету з навчальної роботи

(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ р.

Голова науково-методичної комісії _____ факультету

(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ р.